

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “ประสบการณ์ ชีวิตคู่ของหญิงรักหญิงที่ออกแบบเองในสังคมไทย” เนื่องจากคนรักเพศเดียวกัน ชายรักชาย และหญิงรักหญิงถูกกำหนดให้เป็นกลุ่มพฤติกรรมผิดปกติ ผิดธรรมชาติ ในการศึกษาเรื่องนี้จึงจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจกับระบบคิด การให้ความหมาย รวมถึงการให้คุณค่าเกี่ยวกับเรื่องเพศเสียก่อน โดยในบทนี้จะเป็นการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ที่กล่าวถึงระบบคิดเรื่องเพศ ซึ่งตั้งคำถามและท้าทายกับระบบวิธีคิดที่ให้ความสำคัญกับรูปแบบความสัมพันธ์แบบรักต่างเพศ (Heterosexuality) ว่าเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางเพศที่ถูกต้อง และชอบธรรม ซึ่งนำมาสู่การจัดโครงสร้างระบบสังคมที่ก่อให้เกิดการกีดกันรูปแบบความสัมพันธ์ที่ต่างออกไป และทำให้เราได้เห็นว่ เรื่องเพศที่มักถูกพูดถึงว่าเป็นเรื่องธรรมชาติ และถือเป็นเรื่องส่วนตัวนั้น แท้ที่จริงเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดภายใต้กรอบสังคม วัฒนธรรมต่าง ๆ กันที่ร่วมหลอมสร้างระบบความเชื่อ ความหมายนั้นขึ้นมา ดังนั้นระบบความเชื่อความหมายเกี่ยวกับเรื่องทางเพศ จึงไม่ใช่เรื่องส่วนตัวของแต่ละคนที่จะสามารถมีอิสระในการเลือกได้อย่างแท้จริง หากแต่เรื่องเพศมีความเป็นการเมือง และเป็นพื้นที่ของการต่อรองและช่วงชิงความหมายเพื่อสร้างความเป็นตัวตนของคนแต่ละกลุ่มในสังคมด้วย

ระบบความคิดเรื่องเพศที่ผูกติดกับความเชื่อเรื่องความเป็นธรรมชาติ

ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเพศ (Sex) เพศภาวะ (Gender) และเพศวิถี (Sexuality) ต้องมาจากความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อพื้นฐานที่ถือว่าเป็นกระแสหลักของสังคมเสียก่อน แนวคิดสารัตถะนิยม (Essentialism) ถือเป็นแนวคิดกระแสหลักที่มีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อของคนในสังคม แนวคิดนี้เชื่อในเรื่องระบบความจริงที่เป็นหนึ่ง หรือเป็นแก่นแกนของความเป็นธรรมชาติ มีความเป็นสากลคือมีลักษณะแน่นอนตายตัว ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

Richardson (1997) กล่าวว่า แนวคิดนี้มองเรื่องเพศ (Sexuality) ว่าเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เป็นสากลและไม่มีวันเปลี่ยนแปลง เรื่องเพศสัมพันธ์นั้นเป็นไปตามปัจจัยทางชีวภาพเป็นสัญชาตญาณหรือแรงขับทางเพศ ระหว่างชาย-หญิง และต้องลงเอยด้วยการทำหน้าที่สืบเผ่าพันธุ์ และยังเชื่อว่า ผู้ชายมีสัญชาตญาณความต้องการทางเพศมากกว่าผู้หญิง (อ้างถึงใน สุไลพร ชลวิไล, 2545, น. 16) อิทธิพลของแนวคิดดังกล่าว ทำให้คนในสังคมได้แบ่งคนให้แยกออกเป็น 2 เพศที่มี

ลักษณะแบบคู่ขั้วตรงข้าม (Binary opposition) คือ เพศหญิงและเพศชาย โดยถือว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับมีแก่นแกนของความเป็นตัวตน (Essence) ที่กำหนดโดยธรรมชาติอยู่แล้ว ดังนั้น คนที่เกิดมาเป็นผู้ชายและผู้หญิงจึงมีลักษณะแตกต่างกันตามอวัยวะเพศ เมื่อคนเกิดมาเป็นผู้ชาย (มีอวัยวะเพศแบบชาย) หรือเกิดมาเป็นผู้หญิง (มีอวัยวะเพศแบบหญิง) แล้ว คนแต่ละเพศจะมีลักษณะของความเป็นชายและความเป็นหญิง (gender) ที่แตกต่างกันไป ผู้ชายต้องมีลักษณะความเป็นชาย (Masculinity) ยกตัวอย่างเช่น มีความหนักแน่น เข้มแข็ง ก้าวร้าว มีเหตุผล มีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ ส่วนผู้หญิงจะมีลักษณะความเป็นหญิง (Femininity) คือ มีความอ่อนโยน บอบบาง อ่อนไหว เอาใจใส่ ไม่เห็นแก่ตัว ลักษณะเหล่านี้ ไม่ว่าจะอยู่ในสังคมไหน ประวัติศาสตร์แบบใด สิ่งเหล่านี้ก็จะมีปรากฏอยู่ ไม่หายไป (วิลเลียมส์ พิตทิล และ กิตติ กันภัย, 2546, น. 28) นอกจากนี้ผู้ชายกับผู้หญิงจะถูกแยกโดยความแตกต่างทางเพศสรีระ (Sex) และความเป็นหญิงความเป็นชาย (Gender) ที่แตกต่างกันแล้ว ผู้หญิงกับชายยังถือว่าเป็นสิ่งที่คู่กันโดยธรรมชาติ

ระบบความคิดนี้ มีส่วนที่ดีในแง่ของการทำให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพราะทุกสิ่งจะอธิบายด้วยความคิด ความเชื่อที่เป็นหลักในแบบเดียว สังคมที่ใช้ระบบดังกล่าวในการอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ จึงมักให้อำนาจพิเศษกับความการอธิบายความจริงในข้อเรื่องนั้น ๆ ในแบบที่ตายตัว ปราศจากคำถาม ข้อเสียที่ตามมาคือก็คือการที่สังคมจะมีความสามารถในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้น้อยและอาจนำไปสู่การใช้อำนาจในนามของความจริงที่ถูกต้องเพียงสิ่งเดียว (ธีรยุทธ บุญมี, 2546, น. 27-30)

แนวคิดสารัตถะนิยม (Essentialism) ได้ถูกตั้งคำถามจากกลุ่มแนวคิดที่เชื่อในเรื่องของกระบวนการสร้างทางสังคม (Social Constructionism) ซึ่งตั้งคำถามกับระบบความเชื่อความหมายเรื่องเพศที่บอกว่าเป็นเรื่องธรรมชาติดังกล่าว แนวคิดเรื่องการสร้างทางสังคมนี้เชื่อว่า กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทางเพศของคน หรือวิธีคิดที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ ไม่ใช่เรื่องธรรมชาติ แต่เป็นเรื่องของ “การประกอบสร้างทางสังคม” (Social Construction) หรือเป็นผลผลิตจากพลังทางสังคมและประวัติศาสตร์ เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นตามค่านิยม ทศนคติ โดยผ่านสถาบันต่าง ๆ เช่น ครอบครัว โรงเรียน ศาสนา กฎหมาย การแพทย์ฯ สถาบันต่าง ๆ เหล่านี้จะทำหน้าที่หลักในการสร้างระบบความคิด ความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อของคนในสังคม เรื่องเพศก็เป็นเช่นเดียวกับวิธีชีวิตทางสังคมด้านอื่น ๆ ที่เป็นผลของการกำหนดให้ความหมายโดยสังคมและวัฒนธรรมที่เราอาศัยอยู่ผ่านกระบวนการสร้าง การขัดเกลาทางสังคมและวัฒนธรรม (Richardson, 1997 อ้างถึงใน สุไลพร ชลวิไล, 2545, น. 17) ดังนั้น พฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์จึงถูกกำกับและให้ความหมายทั้งสิ้น สิ่งที่เราารู้สึกว่าเป็นเรื่องธรรมชาติทั้งหลาย แท้จริงถูกปัจจัยต่าง ๆ ทางสังคม และวัฒนธรรม

ขึ้นว่าสิ่งใดถูกต้อง รับได้ เป็นไปได้ และ "เป็นธรรมชาติ" (Richardson, 1997 อ้างถึงใน สุธรรม ธรรมรงค์วิทย์, 2548, น. 12)

การมองเรื่องเพศของนักสตรีนิยมบนฐานของความไม่เท่าเทียมทางเพศ

การก่อเกิดของขบวนการสตรีนิยม ในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960 ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้เกิดการตั้งคำถามและหาคำตอบเกี่ยวกับ เพศ (Sex) ความเป็นหญิง-ชาย (Gender) รวมถึงระบบความเชื่อความหมายเรื่องเพศ (Sexuality) โดยกลุ่มนักคิดสตรีนิยมในรุ่นที่สอง (Second Wave Feminine) ได้พยายามให้นิยามเพื่อแยกคำอธิบายความหมายของ คำว่าเพศ (Sex) เพศภาวะ (Gender) ออกจากกัน เพื่อให้สามารถวิเคราะห์บทบาทเพศทางสังคม (Sex role) ได้ และเกิดการอธิบายเรื่องของเพศภาวะ (gender) ในแบบที่ไม่ยึดติดไว้กับเพศสรีระหรือการถูกกำหนดว่าเป็นธรรมชาติ (Human, 1995, pp. 256-7 อ้างถึงใน วิลาสินี พิพิธกุล และ กิตติ กันภัย, 2546, น. 11)

เพศ (Sex) หรือเพศสรีระ

ในสังคมไทยนั้นมีการใช้คำว่า "เพศ" ในลักษณะปะปนกันและทับซ้อนกับการอธิบายระบบความหมายเรื่องเพศที่หลากหลายทั้งในด้านสรีระ คุณลักษณะความเป็นชาย ความเป็นหญิง ระบบความเชื่อ ความหมายเรื่องเพศ รวมไปถึงการพูดเรื่องรสนิยมทางเพศ พฤติกรรม และกิจกรรมทางเพศ (Suchada, 2001, p. 121) เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการอธิบายความหมายที่แตกต่างกันระหว่าง "เพศ" "เพศภาวะ" และ "เพศวิถี" ในที่นี้ คำว่า เพศสรีระ (Sex) จะใช้ในความหมายของสรีระทางร่างกายหรือเพศในเชิงชีววิทยาและกายวิภาคของแต่ละคนที่แตกต่างระหว่างผู้ชายและผู้หญิง โดยเชื่อมโยงกับอวัยวะเพศที่แตกต่างระหว่างมนุษย์ผู้ชายกับมนุษย์ผู้หญิง

อย่างไรก็ตาม แม้แนวคิดสตรีนิยมรุ่นที่สองจะยอมรับว่าหญิงและชายมีความแตกต่างกันในเชิงสรีระ แต่ก็มองว่าคุณลักษณะของความเป็นชายและความเป็นหญิงที่แตกต่างกันไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่เป็นผลของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ที่ส่งผ่านสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม เป็นผู้สร้างความเป็นหญิงเป็นชายนั้นขึ้นมาภายหลัง (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545, น. 13)

เพศภาวะ Gender

เพศภาวะ (Gender) หมายถึง ลักษณะความเป็นผู้หญิงและลักษณะความเป็นชายที่ถูกกำหนดบทบาท/ความคาดหวังแตกต่างกันตามเพศทางกาย ซึ่งมาจากปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนด มีผลให้คนในสังคมเกิดความคาดหวังต่อความเป็นหญิงและความเป็นชายกับตัวบุคคลที่มีเพศตามสรีระนั้น ๆ เช่น บอกว่าเมื่อเกิดมาเป็นผู้หญิง ต้องมีความอ่อนโยน นุ่มนวล และต้องทำหน้าที่เมีย ดูแลครอบครัว ฯลฯ หรือการคาดหวังว่าเป็นผู้ชายต้องมีความเข้มแข็ง มีเหตุผล มีบทบาทเป็นผู้นำ ฯลฯ ลักษณะความเป็นหญิงเป็นชายที่ถูกกำหนดและคาดหวังจากสังคมยังมีส่วนในการกำหนดความเชื่อ ประเพณีปฏิบัติ จนกลายเป็นการสร้างบรรทัดฐานทางสังคม และมีส่วนในการสร้างมายาคติ (myth) ให้กับสังคมด้วย (วิลาสินี พิพิธกุล และ กิตติ กันภัย, 2546, น. 13-14)

เดอ ลอเรติส (De Lauretis, 1990) กล่าวว่า คุณลักษณะต่าง ๆ ที่ถูกระบุว่าเป็นของผู้หญิง ได้ถูกพัฒนาขึ้นหรือสัมพันธ์กับสภาพทางประวัติศาสตร์ ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ที่สร้างความเป็นเพศให้กับผู้หญิงกับผู้ชาย (อ้างถึงใน วารุณี ภูริสินธิ์, 2545, น. 13) ท่ามกลางความคาดหวังกับความเป็นหญิงเป็นชายของแต่ละคนนั้นเองกลับไม่มีใครทำตามบทบาทที่สังคมคาดหวังไว้ได้ทั้งหมด เช่น ผู้หญิงบางคนก็มีความเข้มแข็งมากกว่าผู้ชายบางคน หรือผู้ชายบางคนก็อาจไม่มีนิสัยก้าวร้าว

นอกจากนี้ การกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายยังมีลักษณะที่เชื่อว่าหญิงและชายนั้นเป็นสิ่งที่ต้องคู่กัน ความเป็นหญิงต้องคู่กับความเป็นชาย ยังเป็นการกำหนดในลักษณะของคู่ตรงข้ามเท่านั้น (Binary opposition) การมองเห็นเฉพาะแบบความสัมพันธ์ที่เป็นคู่ตรงข้าม จึงมีลักษณะแฝงเรื่องความเหนือกว่าและด้อยกว่าสอดแทรกอยู่ เช่น ผู้ชายกับผู้หญิง ความเข้มแข็งกับความอ่อนแอ การใช้เหตุผลกับการใช้อารมณ์ โดยลักษณะแบบผู้ชายถูกกำหนดให้เหนือกว่าลักษณะแบบผู้หญิง นักสตรีนิยมบางคนเสนอว่า ควรปฏิเสธวิธีคิดที่เน้นการแบ่งขั้วตรงข้ามและความเหนือกว่าด้อยกว่าของคู่ตรงข้ามเพราะความเป็นจริงในตัวตนเองเป็นลักษณะที่มีองค์รวมไม่สามารถแบ่งแยกได้ (Warren, 1980 อ้างถึงใน วารุณี ภูริสินธิ์, 2545, น. 18)

นอกจากนี้ สิ่งที่เป็นคู่กันก็ไม่จำเป็นต้องมีลักษณะตรงข้ามกันเสมอไป เช่น ชาย-ชาย หญิง-หญิง ซึ่งเราก็พบเห็นเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ที่มีอยู่จริง ซึ่ง รสริณ มอริส (Morris, 1994) ได้ทำทฤษฎีแบบคิดแบบสองขั้วตรงข้ามไว้ว่า หากต้องวิเคราะห์ปรากฏการณ์ของกลุ่มคนรักเพศเดียวกันที่แตกแฉทางเพศ เช่น กลุ่มกะเทย กรอบแนวคิดแบบขั้วตรงข้ามก็ถือว่าคับแคบจนถึงขั้นไม่พอเพียงจะล้อมกรอบปรากฏการณ์ของคนเหล่านี้ได้ (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2547, น. 11)

นอกจากนี้เพศภาวะของคนเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของอัตลักษณ์ของบุคคลเท่านั้น ซึ่งในความเป็นตัวตนของแต่ละคนย่อมประกอบด้วยมิติอื่น ๆ ที่ซับซ้อน นอกจากเรื่องเพศภาวะไม่ว่าจะเป็นเรื่องของชนชั้น วัฒนธรรม เชื้อชาติ ซึ่งเมื่อเพศภาวะไปผสมผสานเข้ากับอัตลักษณ์อื่น การประกอบขึ้นเป็นอัตลักษณ์หรือตัวตนของคนก็อาจจะไม่สอดคล้องกับระบบการให้ความหมายที่เฉพาะเจาะจงไว้ในสังคม ดังนั้น ผู้หญิงต่างสังคม ต่างชนชั้น ต่างการศึกษา จึงไม่ได้มีความเหมือนกันเป็นหนึ่งเดียว แต่ยังมีความแตกต่างกัน ดังเช่นในเรื่องของการเป็นหญิงรักหญิงของแต่ละคนที่มาจากต่างประสบการณ์ ต่างชนชั้น หรือวัฒนธรรม ย่อมมีการให้ความหมายกับความเป็นหญิงไว้ต่างกัน

เพศวิถี (Sexuality)

นักสตรีนิยมอย่าง แครอล แวนซ์ (Vance, 1992) ได้กล่าวไว้ว่า "เพศวิถีเป็นพื้นที่ของการควบคุม การปิดบัง และอันตราย เพศวิถีเป็นพื้นที่ของการค้นหา อารมณ์เสนาหาความพึงพอใจ และเจตจำนงที่นำไปสู่การปฏิบัติ การศึกษาเรื่องเพศวิถีโดยกำหนดความหมายด้านเดียวในเพศวิถีให้เป็นแต่เรื่องของเสนาหาอารมณ์โดยไม่มองทะลุไปถึงกรอบปิตาธิปไตยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้หญิง หรือมองเพศวิถีจำกัดอยู่แต่เพียงที่มีความรุนแรงและความปรารถนาทางเพศของผู้หญิงที่ก่อกำเนิดมาจากการตัดสินใจของผู้หญิงเอง ล้วนแต่เป็นวิธีการศึกษาที่จะทำให้ผู้หญิงต้องจ่อมจมอยู่ในบรรยากาศแห่งชีวิตที่เต็มไปด้วยความหวาดกลัวและความสิ้นหวังในวิถีแห่งเพศของตน" (อ้างถึงใน พรศรา แซ่ก้วย, 2547, น. 13)

ด้วยความเข้าใจพื้นฐานแล้ว เพศวิถี คือ วิถีปฏิบัติเกี่ยวกับความปรารถนา ความเชื่อ ค่านิยม และรสนิยมทางเพศ ซึ่งเรื่องนี้เป็นมากกว่าพฤติกรรมตามธรรมชาติ ไม่ใช่แค่เป็นเรื่องของการกิน นอน และสืบพันธุ์เท่านั้น แต่เป็นเรื่องของความปรารถนาทั้งที่เป็นความชอบธรรมทางสังคม และเป็นที่ไม่ยอมรับของสังคม ซึ่งในแต่ละสังคม วัฒนธรรมที่จะเป็นผู้สร้างและกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นมา ฉะนั้น เพศวิถีในฐานะที่เป็นแนวคิด ยังเกี่ยวข้องกับความสำนึกในเรื่องของความเป็นหญิง เป็นชายในอุดมคติ เป็นเรื่องของการกำหนดจังหวะชีวิตเกี่ยวกับการมีคู่ การสร้างครอบครัวไปจนถึงการสร้างกติกากำหนดจริยธรรมทางเพศในสังคมนั้น ๆ ดังนั้น เพศวิถีจึงเป็นเรื่องที่ซับซ้อนและเกี่ยวพันกับการถูกควบคุม บังคับและการพยายามสร้างความหมายของแต่ละสังคม วัฒนธรรมซึ่งมีความแตกต่างกัน ฉะนั้นเพศวิถีจึงเป็นมากกว่าพฤติกรรมตามธรรมชาติและสันชาตญาณของมนุษย์ และมีนัยยะมากกว่าความปรารถนาที่นำไปสู่พฤติกรรมทางเพศ เนื่องจากสังคมเข้าไปมีส่วนในการไปจัดการควบคุมเพศวิถีของคนตั้งแต่เรื่องความปรารถนา พฤติกรรมทางเพศที่บอกว่า

เหมาะสมเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เพศวิถีจึงกลายเป็นเครื่องมือหนึ่งของกลไกในการควบคุมมนุษย์ การที่สังคมให้ความสำคัญต่อการดำรงเผ่าพันธุ์ของมนุษย์จึงจำเป็นต้องจัดการกับเพศวิถี โดยกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายหรือรักต่างเพศว่าเป็นรูปแบบที่ถูกต้องและสังคมยอมรับ (พริศรา แท้แก้ว, 2547, น. 14-16)

เกล รูบิน (Gayle S. Rubin) เขียน "Thinking Sex" ในปี ค.ศ., 1993 ซึ่งให้เห็นว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องที่มีการเมืองและการใช้อำนาจในการนิยามและการควบคุมคนในสังคม มีเรื่องของความไม่เท่าเทียม รวมทั้งการกดขี่ ซึ่ง Rubin มองว่า การตีกรอบเรื่องเพศแบบตะวันตก เป็นการตีกรอบที่มองเรื่องเพศในทางลบ คือตีกรอบเรื่องเพศที่สังคมยอมรับและเปิดพื้นที่ให้คนมีความสัมพันธ์ทางเพศกันได้เฉพาะในกรอบเล็ก ๆ กรอบหนึ่ง ซึ่งถือเป็นกรอบเรื่องเพศที่ชอบธรรม กรอบที่ว่านี้คือ กรอบของ Legitimate sex ที่เชื่อมโยงเรื่องเพศเข้ากับเรื่องของการเจริญพันธุ์ ทำให้เรื่องเพศที่ถูกต้องชอบธรรมต้องเป็นไปเพื่อการเจริญพันธุ์ และถ้าใครปฏิบัติตามกรอบที่ว่านี้ สังคมและรัฐจะให้การยอมรับ (Rubin, 1993 อ้างถึงใน ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, 2547, น. 20-21)

สำหรับ รูบินแล้ว รูปแบบของรักต่างเพศ (Heterosexuality) กลายเป็นรูปแบบหลักของความสัมพันธ์ที่คนทั้งสังคมควรปฏิบัติตาม ถือว่าเป็นความสัมพันธ์ที่มีความชอบธรรม และมีคุณค่ามากที่สุด โดยจำกัดรูปแบบของความสัมพันธ์ทางเพศที่ถูกให้อยู่ในความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างชายหญิง ในสถาบันการแต่งงาน และต้องเป็นแบบผัวเดียว ไม่มีเพศสัมพันธ์เพื่อการค้า และมีเช็ทซ์เพื่อการสืบเผ่าพันธุ์ ในขณะที่รูปแบบทางเพศที่นอกเหนือความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงและไม่เป็นไปเพื่อการสืบพันธุ์ เช่น การสำเร็จความใคร่ด้วยตัวเอง เพศสัมพันธ์ระหว่างคนเพศเดียวกัน ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ผิดธรรมชาติ เบี่ยงเบน ผิดศีลธรรม เป็นสิ่งที่อันตรายและนำไปสู่การทำลายระบบระเบียบของสังคม (Rubin, 1993 อ้างถึงใน สุธรรม ธรรมรงค์วิทย์, 2548, น. 16) ซึ่งเป็นการมองเรื่องเพศในทางลบ อันมีพื้นฐานมาจากรากฐานของคริสต์ศาสนาซึ่งมีความเชื่อว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องผิดบาป เป็นการลงโทษจากพระเจ้า จากการที่ "อิฟ" มนุษย์ผู้หญิงคนแรกที่พระเจ้าสร้างละเมิดกฎ แอบกินผลไม้ศักดิ์สิทธิ์ จึงถูกลงโทษให้ลงจากสวรรค์และถูกลงโทษอื่น ๆ ได้แก่ การที่มนุษย์ต้องตาย ต้องเหนื่อยยากเวลาทำงาน ต้องเจ็บปวดทรมานในการคลอด และการที่ต้องมีความต้องการทางเพศ (Sex Designer) ก็เป็นส่วนหนึ่งบทลงโทษของพระเจ้า³ ฉะนั้นความคิดเรื่องเพศแบบนี้จึงมองว่าเรื่องเพศมีลักษณะแง่ลบ เป็นสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม

³สรุปจากการไปร่วม sit in ในวิชาสัมมนาสตรีกับการเมือง (การเมืองของเพศสภาพและเพศวิถี - Politic of Gender and Sexuality) บรรยายโดย รศ.ดร.ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2549 ห้อง ร.404

ขณะที่วัฒนธรรมดั้งเดิมของสังคมไทย มีพื้นฐานความเชื่อแบบพุทธศาสนาที่มองเรื่องเพศว่ามีทั้งในด้านที่เป็นบวกและด้านที่เป็นลบ มนุษย์ในระดับปัจเจกย่อมมีความพึงพอใจในการเสพเมณฑพอใจในกามราคะ ในด้านที่เป็นคุณของการเสพเมณฑที่เห็นเด่นชัดที่สุดคือ ทำให้เกิดสุขโสมนัส และการก่อให้เกิดชีวิตซึ่งในทางพุทธศาสนาถือว่า การได้เกิดเป็นมนุษย์นั้นสภาวะประเสริฐ เป็นภพภูมิที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติและบรรลุนิพพาน การเสพเมณฑธรรมจึงเป็นประโยชน์เพราะเป็นหนทางให้สัตว์ได้มาเกิดเป็นมนุษย์ (กุลวีร์ ประภาพรพิพัฒน์, 2545, น. 70) ส่วนในแง่ของผลเสียของกามราคะคือ ผลจากการหมกมุ่นในกาม⁴เป็นอุปสรรคต่อผู้ต้องการบรรลุนิพพาน ในปัจจุบันข้าพเจ้าเห็นว่า รัฐและคนทั่วไปในสังคมไทยก็รับเอาทัศนคติเรื่องเพศในแบบคริสตศาสนามาใช้ให้คุณค่าหรือตัดสินเพศวิถีกับพฤติกรรมมนุษย์ในสังคม โดยให้เหตุผลว่าเป็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย ขณะที่รากทางประวัติศาสตร์สะท้อนให้เห็นว่า สังคมไทยรับแนวคิดนี้มาในช่วงการสร้างความทันสมัยในยุคของรัชกาลที่ 4-5 แต่ความเชื่อเหล่านี้ได้ส่งผลและมีอิทธิพลสำคัญอยู่ในสังคมจนถึงปัจจุบัน

แนวคิดเรื่องเพศวิถีจึงเกี่ยวข้องกับมิติเชิงประวัติศาสตร์ ระบบควบคุมและการต่อสู้ในระดับต่าง ๆ ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศ เพศวิถีในฐานะที่เป็นพฤติกรรมของแต่ละคนจึงเป็นเป้าหมายของการควบคุมทางสังคม วัฒนธรรมโดยมีการกำหนดหรือยอมรับรูปแบบความสัมพันธ์บางอย่างเท่านั้น เช่น การยอมรับความสัมพันธ์รักต่างเพศ (Heterosexuality) ที่ก่อให้เกิดการสืบพันธุ์เท่านั้น ซึ่งความสัมพันธ์รักต่างเพศเองก็ยังมีขอบเขตกำหนดกรอบแห่งความเหมาะสมดังถามเอาไว้อีก เช่น ยอมรับความสัมพันธ์ว่าถูกต้องเฉพาะในระบบการแต่งงานเท่านั้น (พริศรา แซ่ก้วย, 2547, น. 15)

นอกจากนี้ ระบบแบบชายเป็นใหญ่หรือปิตาธิปไตยยังได้สร้างเครื่องมือต่าง ๆ เพื่อธำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์แบบรักต่างเพศ ไม่ว่าจะเป็น การสร้างความเป็นแม่ ความเป็นเมีย โดยเฉพาะการพูดถึงความรักที่ทำให้เป็นวัฒนธรรมของความโรแมนติก (Culture of Romance) เช่น การให้คุณค่ากับการแสดงออกถึงความรัก การยกย่องและให้กับคุณค่าว่าระบบการแต่งงานและการมีชีวิตคู่จะต้องมาจากการที่คนทั้งคู่มีความรู้สึกรักกัน (Romantic Love) และต้องพยายามทำให้ความรักนั้นได้สมหวังเป็นจริง การเป็นคนพิเศษของใครสักคน รวมถึงการมีความสัมพันธ์ทางเพศที่เกิดกับคนที่รักกันถือว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุด (The best sex) โดยเชื่อมโยงให้เพศสัมพันธ์ถูกนิยามในความหมายที่จำกัดเฉพาะการร่วมเพศด้วยการสอดใส่อวัยวะเพศชายเข้าไปในช่องคลอดของผู้หญิงเท่านั้น

⁴สรุปจากการไปร่วม sit in ในวิชาสัมมนาสตรีกับการเมือง (การเมืองของเพศสภาพและเพศวิถี - Politic of Gender and Sexuality) บรรยายโดย รศ.ดร.ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2549 ห้อง ร.404

(virginal intercourse)⁵ ระบบความคิดความเชื่อเหล่านี้ถูกหล่อหลอมและส่งผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมในระดับต่าง ๆ

เพศวิถีจึงมิใช่แต่เพียงเรื่องการแสดงความรักใคร่ เล่นหาทางเพศที่เป็นเรื่องส่วนตัว แต่มีความเกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อ ที่ถ่ายทอดมาทางสังคมวัฒนธรรม สังคมสมัยใหม่เป็นยุคของการเคารพสิทธิเสรีภาพในทางกฎหมายและการเมือง จนทำให้เข้าใจได้ว่า มนุษย์มีความอิสระจากการถูกควบคุมของอำนาจมากขึ้น ซึ่งมีเซล ฟูโกต์ (Michel Foucault, 1995) มองว่า ระบบการควบคุมได้เปลี่ยนแปลงไปจากการลงโทษที่รุนแรงเมื่อกระทำความผิดต่อกฎกติกาสังคมมาเป็นเรื่องของการควบคุมและกำกับต่อร่างกายและจิตวิญญาณของคนให้เชื่อและสยบยอมแทน (Foucault, 1995 อ้างถึงใน ชลิตาภรณ์ สงสัมพันธ์, 2547, น. 6) มากกว่า

ฟูโกต์ถือว่าเป็นผู้มีอิทธิพลเป็นอย่างสูงต่อการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับเรื่องอำนาจและเรื่องเพศของคนในสังคมสมัยใหม่ที่เขาเห็นว่าการทำงานของกรกดขี่ทางเพศ (Sexual Oppression) มิได้ทำงานผ่านการกดขี่หรือการปฏิเสธความหลากหลายในทางเพศแต่เพียงอย่างเดียว แต่การทำงานที่สำคัญของอำนาจสมัยใหม่ที่มีต่อปัจเจกชนคือการเปลี่ยนแปลงมนุษย์ให้กลายเป็นองค์ประธาน (subject) ในการใช้อำนาจควบคุมตนเอง เป็นสิ่งที่กระจัดกระจายอยู่ทุกหนทุกแห่ง และเป็นสิ่งที่ถูกใช้มากกว่าถูกครอบครอง ดังนั้นอำนาจจึงไม่ใช่ของคนใดคนหนึ่งหากแต่อำนาจคือโยงใยของความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างส่วนต่าง ๆ ของสังคมและการปะทะสังสรรค์ระหว่างผู้คนในสังคม ในการดำรงชีวิตของแต่ละคน ดังนั้นเราไม่อาจหลบหนีหรือปลดปล่อยตัวเองออกจากอำนาจได้ ดังที่ฟูโกต์บอกไว้ว่า "ที่ใดมีอำนาจ ที่นั่นย่อมต้องมีการต่อต้านขัดขึ้น" (resistance) อย่างไรก็ตามการต่อต้านขัดขึ้นในความหมายของฟูโกต์ไม่ใช่การต่อต้านขัดขึ้นเพื่อหลุดไปจากอำนาจ แต่คือการสร้างความหมายใหม่ให้กับตัวตน (Foucault, 1995 อ้างถึงใน สุธรรม อารังคิทธิ, 2548, น. 32-38)

นอกจากนี้ ฟูโกต์ (1995) ยังสะท้อนให้เห็นในเชิงประวัติศาสตร์ว่า แต่เดิม รัฐหรือกษัตริย์จะแสดงออกถึงการมีอำนาจในการควบคุมสังคมผ่านการลงโทษในที่สาธารณะ จนถึงศตวรรษที่ 19 ได้เน้นไปที่การกักขังและซ่อนผู้ที่ถูกกำหนดให้เป็นอาชญากรไว้ในคุก ซึ่งสะท้อนให้เห็นรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปทางสังคม และไม่ได้หมายความว่า การใช้อำนาจจะลดน้อยลง การที่ยุคสมัยใหม่ทำให้มนุษย์ดูเหมือนจะมีที่ทางสำหรับตัวเอง จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการที่บีบบังคับให้คนเกิดวินัยและเปลี่ยนแปลงจากในตัวเอง การควบคุมจึงอยู่ที่การสอดส่องดูแล การลงโทษทางกายนั้นลดลง แต่

⁵สรุปจากการไปร่วม sit in ในวิชาสัมมนาสตรีกับการเมือง (การเมืองของเพศสภาพและเพศวิถี - Politic of Gender and Sexuality) บรรยายโดย รศ.ดร.ชลิตาภรณ์ สงสัมพันธ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2549 ห้อง ร.404

เป็นการฝึกฝนและควบคุมด้านจิตวิญญาณหรือการ “ใช้ชีวิตปกติ” ทางสังคมแทน จนกลายเป็นเป้าหมายในตัวเอง โดยมีบ้าน โรงเรียน และสถาบันอื่น ๆ ส่งต่อการควบคุมนี้ไปสู่ตัวคน อำนาจจึงไม่ได้มาจากกลไกควบคุมของชั้นปกครอง แต่กระจายอยู่ทุกหนทุกแห่ง อยู่กับแบบแผนที่ถูกตั้ง เป็นธรรมชาติ ซึ่งทำให้เกิดการลงโทษ การฝึกฝน ดัดแปลงนิสัยหรือจัดการกับพวกเบี่ยงเบน (Foucault, 1995 อ้างถึงใน ธงชัย วินิจจะกุล, 2534, น. 50)

เดวิด เอ็ม ฮาลเปอร์น (David M. Halpern, 1995) มองว่า อำนาจในความหมายของ Foucault ได้สร้างความเป็นไปได้ของการกระทำ การเลือกและเงื่อนไขการใช้เสรีภาพ เช่นเดียวกับเสรีภาพสร้างเงื่อนไขการใช้อำนาจ ดังนั้นโครงข่ายของความสัมพันธ์เชิงอำนาจจึงเต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงและการต่อต้านขัดขึ้นซึ่งไม่ได้หมายความว่าต้องเป็นไปเพื่อปลดปล่อยจากระบบอำนาจที่ควบคุมไว้ หากแต่การต่อต้านขัดขึ้นนั้นเป็นไปเพื่อการสร้างความหมายใหม่ให้กับตัวตน และเปลี่ยนแปลงตัวเองให้เข้ากับชุดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และสร้างทางเลือกหรือรูปแบบชีวิตที่เป็นทางเลือก ภายใต้ระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ยังปรากฏอยู่ (Halpern, 1995 อ้างถึงใน สุธรรม ธรรมรงค์วิทย์, 2548, น. 37-39) เพราะภายใต้อำนาจและการควบคุม มนุษย์ยังคงเลือกที่จะเป็นผู้กำหนดชีวิตและการที่จะดำรงตัวตนในแบบที่ต้องการด้วยเช่นกัน

ดังนั้นเรื่องของเพศสรีระ (Sex) เพศภาวะ (Gender) และเพศวิถี (Sexuality) ในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์นั้น จึงอาจเป็นสิ่งที่สอดคล้องและเชื่อมโยงถึงกันกับความเชื่อความหมายที่สังคมกำหนดหรือไม่สอดคล้องกันก็ได้ อย่างไรก็ตาม มนุษย์ไม่สามารถหลุดพ้นกรอบของการควบคุมนี้ได้เพราะเรื่องเพศที่เชื่อกันว่าเป็นเรื่องส่วนตัวนั้น ล้วนแต่มีความเป็นการเมืองและเกี่ยวพันกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจด้วยทั้งสิ้น

ผู้หญิงกับการถูกกดขี่: การควบคุมร่างกายและเพศวิถี

สตรีนิยมแนวสุดขั้ว (Radical Feminism) ยังถือว่า หัวใจสำคัญของการกดขี่ผู้หญิงคือการควบคุมหน้าที่และความสามารถในการสืบพันธุ์ของผู้หญิง โดยมุ่งเป้าหมายไปที่เพศวิถี (sexuality) ของผู้หญิงโดยตรง การกำหนดให้ผู้หญิงต้องมีความสัมพันธ์กับผู้ชาย และการควบคุมร่างกายของผู้หญิงไว้เพื่อดำรงการสืบเผ่าพันธุ์ของผู้ชายไว้

แอนเดรียน ริช (Adrienne Rich) เขียนหนังสือผู้หญิง: ประสบการณ์การเป็นแม่และความเป็นแม่ที่เป็นสถาบัน (Of Women Born: Motherhood As Experience and Institution (1995) ที่ให้เห็นว่าร่างกายของมนุษย์นั้นเป็นแหล่งสร้างความรู้ ขณะที่ความเป็นแม่เป็นสถาบันที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อควบคุมร่างกายของผู้หญิงให้ทำหน้าที่ในการเจริญพันธุ์ โดยที่ผู้ชายจะเข้ามาควบคุมระบบ

การเจริญพันธุ์ของผู้หญิง ทำให้อำนาจการตัดสินใจเกี่ยวกับร่างกายผู้หญิงหลุดจากมือผู้หญิงไป (Rich, 1995 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2535, น. 34-35) เช่น การกำหนดเรื่องของการตั้งท้อง หรือการมีลูก การทำแท้งและสร้างคุณค่าอันสูงส่งให้กับความเป็นแม่ว่าคือความสมบูรณ์ของชีวิตผู้หญิง เพื่อให้ผู้หญิงยินดีในการทำหน้าที่ตั้งท้อง และเลี้ยงลูก ถ้าผู้หญิงคนไหนไม่ยอมมีลูก ทำแท้งหรือไม่สามารถมีลูกได้ก็จะถูกมองว่ามีความผิดปกติ (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545, น. 95-98) ริช ยังได้วิเคราะห์ไว้ว่า การที่ระบบปิตาธิปไตยจะสามารถดำรงอยู่และสืบทอดได้อย่างมั่นคงถาวรนั้น เนื่องจากมีเครื่องมือชั้นดีในการรักษาระบบอำนาจไว้คือ การสร้างความเป็นแม่ให้กับผู้หญิง และการกำหนดความสัมพันธ์ให้เป็นแบบชายหญิง (Heterosexuality) (Rich, 1995 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2535, น. 33)

“ความเป็นแม่” ความเป็นหญิงถูกนิยามเข้ากับความเป็นแม่ ระบบความคิดได้สร้างความเป็นแม่ให้เป็นสถาบัน และสร้างความเชื่อที่เป็นมายาคติเกี่ยวกับความเป็นแม่ให้กับผู้หญิง โดยบอกว่า ผู้หญิงทุกคนต้องการเป็นแม่ ผู้หญิงมีสัญชาติญาณความเป็นแม่และเด็กต้องการแม่ ซึ่ง Rich บอกว่า ความเป็นแม่ไม่ได้เป็นเรื่องธรรมชาติแต่เป็นความเชื่อที่ถูกสร้างขึ้นในสังคม การที่ผู้หญิงมีมดลูก เป็นฝ่ายตั้งท้องและคลอดลูก เป็นการอ้างปัจจัยทางชีวภาพมาเป็นเครื่องกำหนดให้ผู้หญิงต้องเป็นแม่

การเป็นผู้สนองตอบอารมณ์ทางเพศของผู้ชาย

จากการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดสตรีนิยมแนวสุดขั้ว (Radical Feminist) พอสรุปได้ว่าแนวคิดนี้ต้องการชี้ให้เห็นถึงกลไกการกดขี่และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรักต่างเพศ (Heterosexuality) โดยชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์แบบรักต่างเพศตั้งอยู่บนฐานของความไม่เท่าเทียม โดยเฉพาะในเรื่องของเพศวิถี (sexuality) ผู้หญิงถูกกำหนดหน้าที่ในการสนองตอบความพึงพอใจทางเพศของผู้ชาย โดยกำหนดรูปแบบของความสัมพันธ์ทางเพศที่ถูกต้อง หรือเพศที่ชอบธรรมไว้ ให้เป็นเรื่องของรักต่างเพศ และกำหนดกรอบความชอบธรรมของผู้หญิงไว้ภายใต้ระบบแต่งงานแบบผัวเดียว ผู้หญิงจึงต้องเป็นเมีย

การนิยามเพศสัมพันธ์เอง ถูกให้ความหมายเฉพาะเรื่องของการร่วมเพศ (Sexual intercourse) ที่หมายถึงการที่อวัยวะเพศชายล้วงล้ำเข้าไปในอวัยวะเพศหญิงและการสำเร็จความใคร่ของผู้ชาย ล้วนเป็นการนิยามโดยให้ความสำคัญกับความพึงพอใจทางเพศของผู้ชายเป็นหลัก ขณะที่ผู้หญิงถูกกำหนดกรอบพฤติกรรมทางเพศในลักษณะห้าม หรือไม่ควรปฏิบัติในเรื่องเพศไว้ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การไม่มีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน การไม่มีเพศสัมพันธ์นอกกระบบ

แต่งงาน การมีเพศสัมพันธ์กับผู้ชายเพียงคนเดียว และการไม่มีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงด้วยกัน (ศุภิมา (นฤมล) วงศ์สุภาพ, 2544, น. 66) เพื่อเชื่อมโยงเรื่องเพศของผู้หญิงไว้กับการเจริญพันธุ์ที่ผู้ชายเป็นเจ้าของ ผู้หญิงในฐานะเมียจึงไม่มีตัวตนหรือมีความต้องการทางเพศ

ความเชื่อที่ผลิตซ้ำความเหนือกว่าและการเป็นผู้ครอบงำของผู้ชาย สะท้อนให้เห็นว่า เหล่านี้ไม่ใช่เรื่องธรรมชาติ แต่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจ การควบคุมร่างกายของผู้หญิง ซึ่งเป็นการสร้างอุดมการณ์ ระบบความเชื่อ ให้ผู้ชายสามารถเข้าถึงและเป็นเจ้าของร่างกายผู้หญิง

อิทธิพลของการกำหนดให้เรื่องเพศดังกล่าว ทำให้เรื่องเพศในรูปแบบอื่นไม่ว่าจะเป็น เรื่องของการตอบสนองความต้องการด้วยตนเอง หรือความสัมพันธ์ทางเพศที่ไม่ได้มีกับผู้ชายและไม่ได้เป็นไปเพื่อการสืบพันธุ์ ถูกจัดให้อยู่ในความเบี่ยงเบน ผิดธรรมชาติ ผิดศีลธรรม ที่ต้องถูกควบคุม (Rubin, 1993 อ้างถึงใน ชลิตาภรณ์ สงสัมพันธ์, 2547, น. 9) การกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ที่ตายตัวเรื่องเพศแบบชาย-หญิง สังคมจึงไม่มีพื้นที่ในการอธิบายความสัมพันธ์และเรื่องเพศในรูปแบบอื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจากรักต่างเพศ (โพสท์ทูเดย์, 3 เมษายน 2547, น. A10)

ข้าพเจ้าเห็นว่า กระบวนการขัดเกลากฎทางสังคม ทำให้ผู้หญิงต่างได้เรียนรู้ต่อความเชื่อที่ว่าต้องเป็นเมียและเป็นแม่โดยอ้างว่า เป็นธรรมชาติ และทำให้ผู้หญิงส่วนหนึ่งที่มีความต้องการจะมีชีวิตคู่ร่วมกันกับผู้หญิง ถูกมองว่าผิดปกติ ผิดธรรมชาติ และทำให้ผู้หญิงที่รักเพศเดียวกันต้องมีตัวตนแบบคนที่มีชีวิตอยู่ในโลกสองโลก คือระหว่างโลกของการเป็นผู้หญิงตามนิยามสังคมที่ปราศจากความต้องการทางเพศ และโลกของการรักผู้หญิงด้วยกัน (มานิตตา ชาญไชย, 2546, น. 96) ที่ละเมิดบทบาททางสังคมในเรื่องการเป็นเมียและแม่

เพศสัมพันธ์หญิง-ชาย ไม่ใช่ธรรมชาติแต่เป็นภาคบังคับ

ริช (1993) ได้ตั้งคำถามว่า หากความสัมพันธ์ต่างเพศเป็นธรรมชาติ หากรักต่างเพศเป็นธรรมชาติ คงไม่จำเป็นต้องสร้างกฎเกณฑ์ของความสัมพันธ์ทางเพศภาคบังคับไว้ (compulsory sexuality) เพื่อเป็นหลักประกันที่จะจัดการให้ผู้หญิงดำเนินชีวิตคู่กับผู้ชาย เธอกล่าวถึงกรอบวิเคราะห์ที่แสดงให้เห็นการควบคุมเพศสัมพันธ์ภาคบังคับ (Compulsory sexuality) ไว้ว่า ลักษณะการควบคุมความสัมพันธ์ทางเพศภาคบังคับข้อหนึ่งที่เห็นชัดคือ การที่ผู้ชายสามารถปฏิเสธความต้องการทางเพศของผู้หญิงได้และบังคับให้ผู้หญิงยอมรับความต้องการทางเพศของผู้ชายได้ ผู้หญิงต้องกลายเป็นผู้ไม่มีตัวตนทางเพศ ไม่แสดงความรู้สึกหรือความพึงพอใจทางเพศออกมา และการที่ผู้ชายเป็นเจ้าของเด็กที่เกิดมาจากการหญิงผ่านระบบกฎหมาย เป็นต้น (Rich, 1993 อ้างถึงใน สุธรรม ธรรมรงค์วิทย์, 2542, น. 253-254)

ริชมองว่า การที่ผู้หญิงถูกเลี้ยงดูในลักษณะมีความเป็นหญิงเหมือนกัน ทำให้ผู้หญิงสามารถค้นหาความรักและความอ่อนโยนได้กับคนทั้งสองเพศ ดังนั้นผู้หญิงจึงมีแนวโน้มที่จะเป็นหญิงรักหญิงได้ แต่การบังคับให้ผู้หญิงอยู่กับความสัมพันธ์ต่างเพศ ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถตระหนักรู้ได้ในข้อนี้ ทั้ง ๆ ที่หญิงรักหญิงได้มีปรากฏในประวัติศาสตร์มาโดยตลอด การกำหนดกรอบเพศสัมพันธ์ภาคบังคับ พยายามกดทับตัวตนของหญิงรักหญิงให้เป็นเพียงแค่ผู้หญิงที่มีความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างกับผู้หญิงเท่านั้น ไม่สามารถค้นหาความรักระหว่างกันได้

ดังนั้นการแสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของหญิงรักหญิง (Lesbian Existence) จึงเป็นการแสดงตัวตนของหญิงรักหญิงในประวัติศาสตร์ รวมถึงกระบวนการสร้างความหมายใหม่ ๆ ของการมีอยู่ของหญิงรักหญิงด้วย ดังนั้นไม่ว่าปรากฏการณ์ของหญิงรักหญิงที่เกิดขึ้นและมีอยู่จะมีความตั้งใจหรือมีเจตนาเพื่อการต่อสู้กับระบบชายเป็นใหญ่หรือไม่ก็ตาม แต่พื้นที่ความสัมพันธ์ของหญิงรักหญิงที่ถือเป็นพื้นที่ส่วนตัว ด้านหนึ่งก็คือพื้นที่ทางการเมืองในการต่อสู้ ทำลายกับระบบเพศภาคบังคับอยู่ในตัว ซึ่ง Charlotte Bunch (1975) มองว่า การปฏิเสธความสัมพันธ์กับผู้ชายถือเป็นการทำลายอำนาจการกดขี่ของผู้ชายในทุกระดับทั้งในระดับความสัมพันธ์ส่วนตัวและระดับสังคมโดยรวม และถือเป็นการสันคลอนระบบชายเป็นใหญ่อย่างที่สุด (Bunch, 1975 อ้างถึงใน สุธรรมธรรมรงค์วิทย์, 2542, น. 258) แนวคิดนี้จึงเสนอว่า การออกจากระบบชายเป็นใหญ่ด้วยการสร้างความสัมพันธ์หญิงรักหญิงในฐานะการต่อสู้ทางการเมือง (Political Lesbianism)

หญิงรักหญิง การดำรงอยู่และการต่อสู้เชิงสัญลักษณ์

Rich เห็นว่า ควรวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบรักต่างเพศในฐานะสถาบันทางการเมืองที่สร้างขึ้นมามีอำนาจของผู้หญิง และได้เสนอแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์แบบหญิงรักหญิงที่มีลักษณะหลากหลายและมีมาอย่างต่อเนื่องในประวัติศาสตร์ (Lesbian continuum) จะเห็นได้จากการปรากฏตัวของหญิงรักหญิงที่มีอยู่ในประวัติศาสตร์มาโดยตลอด แต่การที่ระบบรักต่างเพศครอบงำโครงสร้างทางสังคมไว้ ทำให้ความสัมพันธ์ไม่ถูกมองเห็นหรือไม่ได้รับการยกย่อง ให้ความสำคัญ นอกจากนี้ยังมีความหมายรวมถึงการที่ผู้หญิงนิยามตัวเองไว้กับประสบการณ์แบบผู้หญิงด้วยกัน (Woman-identified experience) ซึ่งต่างจากความสัมพันธ์รักต่างเพศที่ทำให้ผู้หญิงต้องนิยามตัวเองไว้กับผู้ชายในแบบชั่วคราวข้าม ดังนั้นในแนวคิดเรื่อง Lesbian continuum จึงไม่ได้มีความหมายเฉพาะเรื่องการมีประสบการณ์หรือความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างหญิงด้วยกันเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหญิงด้วยกัน ในการแลกเปลี่ยนความรู้สึกภายในระหว่างกัน การรวมพลังเพื่อต่อต้านการกดขี่ของผู้ชาย โดยมองว่า ผู้หญิงทุกคนไม่ว่าจะเป็นหรือ

ไม่เป็นหญิงรักหญิง ต่างก็สามารถดำเนินชีวิตอยู่ใน Lesbian continuum ได้ตลอดเวลา ยกตัวอย่าง เช่น การที่ผู้หญิงหันหาเข้าหากันเพื่อปรึกษาปัญหาชีวิตด้วยกันเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับสามี ผู้หญิงสามารถหันไปหาความเข้าใจระหว่างผู้หญิงด้วยกันเพื่อเป็นกำลังใจในการดำเนินชีวิตต่อไปได้ สำหรับความสัมพันธ์แบบนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า ผู้หญิงมักใช้วิธีนี้ในการสร้างเสริมพลังระหว่างผู้หญิงด้วยกันเสมอ แต่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงในลักษณะดังกล่าวมักไม่ถูกกล่าวถึงหรือให้ความสำคัญ

แนวคิดสตรีนิยมแนวสุดขั้ว (Radical feminism) ข้าพเจ้าถือว่า เป็นแนวคิดที่สามารถสะท้อนถึงความล้าลึกของการกดขี่ทางเพศที่แยบยลและซ่อนไว้ในพื้นที่ส่วนตัวได้อย่างชัดเจน ทำให้เราเข้าใจถึงการเมืองเรื่องเพศที่แอบแฝงอยู่จนทำให้ผู้หญิงหรือแม้แต่ผู้ชายเองก็ไม่ได้ตระหนักรู้หรือตั้งคำถามกับกรอบกำหนดที่เกิดขึ้นเพราะเชื่อในความเป็นธรรมชาติไปแล้ว แนวคิดนี้ยังทำให้ผู้หญิงมองเห็นทางเลือกของเพศวิถีที่มีมากกว่าการเป็นเมียและเป็นแม่ และผู้หญิงก็มีอำนาจต่อรองหรือกำหนดชะตาชีวิตของตนได้ เพียงแต่ทำความเข้าใจและตั้งคำถามกับโครงสร้างทางสังคมและระบบวิธีคิดที่ถูกสร้างไว้

ข้อดีอีกด้านหนึ่งของแนวคิดนี้คือ Rich ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการเกื้อหนุนกันระหว่างผู้หญิงที่มีมานานแล้ว และผู้หญิงก็สามารถเข้าใจกันได้มากกว่าผู้ชาย แต่การที่เรื่องนี้ถูกกลบตบทำให้ความสำคัญเหล่านี้ไม่ถูกพูดถึง แต่ไปให้ความสำคัญกับภาวะพึงพิงทางใจกับผู้ชายเป็นหลัก จนทำให้ไม่เชื่อมั่นในความสัมพันธ์หญิงรักหญิง ในเรื่องของรูปแบบความสัมพันธ์หญิงรักหญิง ชี้ให้เห็นว่า การเป็นรักต่างเพศและหญิงรักหญิงต่างเป็นทางเลือก แต่ทางเลือกเป็นหญิงรักหญิงถูกปิดบังไว้

ยุทธศาสตร์การต่อสู้แบบหญิงรักหญิงยังเป็นข้อเสนอที่ตรงไปตรงมา และทำให้คนที่ เป็นหญิงรักหญิงสามารถมีฐานความรู้ที่จะสร้างความเข้าใจและให้ความหมายใหม่กับตนเองได้ เพียงแต่ว่า การใช้แนวคิดนี้ด้านหนึ่งคือ การมองเรื่องเพศในระบบชายเป็นใหญ่ทุกรูปแบบในเชิงลบ การกลับไปสู่ระบบความคิดที่แบ่งขั้วตรงข้าม แยกเป็นกลุ่มรักเพศเดียวกันกับกลุ่มรักต่างเพศซึ่งไม่สร้างแนวร่วมที่มองเห็นการกดขี่ของระบบผู้ชาย และละเลยการให้ความสำคัญกับกลุ่มหญิงรักหญิงที่ไม่ได้มองความสัมพันธ์ในเชิงการต่อสู้ แต่เป็นการมีชีวิตคู่ในเชิงความพึงพอใจส่วนตัว แนวคิดนี้ จึงถูกตั้งคำถามถึงการละเลยที่จะกล่าวถึง ปรากฏการณ์ของกลุ่มคนรักเพศเดียวกัน การมองเรื่องเพศวิถีในฐานะเป็นความพึงพอใจเฉพาะตัว ที่มีแง่มุมทางสังคมในการเข้ามาควบคุมอย่างเข้มงวด การกระทำทางเพศจึงถูกตัดสินโดยเชื่อมโยงไปกับผลกระทบที่จะเกิดกับสังคมมากกว่าการให้ความสำคัญกับเรื่องความพึงพอใจส่วนตัวของมนุษย์

ดังนั้นพฤติกรรมของคนรักเพศเดียวกัน ซึ่งอาจเป็นพฤติกรรมและความพึงพอใจส่วนตัว จึงกลายเป็นพฤติกรรมที่ถูกจับจ้อง มีการควบคุม และการตัดสิน ลงโทษในเชิงของคุณค่ากับ สังคม เพราะเป็นพฤติกรรมที่ไม่นำไปสู่การผลิตสมาชิกใหม่ คนรักเพศเดียวกันเป็นประชากรที่ไม่มี คุณภาพเพราะไม่สามารถสืบพันธุ์ได้และเป็นโรคที่ต้องมีการควบคุมไม่ให้แพร่หลาย⁶

หญิงรักหญิงในสังคมไทย: เพศวิถีในประวัติศาสตร์ที่

ความหมายแตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา

พฤติกรรมหญิงรักหญิงมีการปรากฏอยู่ในสังคมไทยมาโดยตลอด สะท้อนได้จากหลักฐาน และการศึกษาในประวัติศาสตร์ งานทางวิชาการที่มีการเอ่ยถึงความสัมพันธ์ของหญิงรักหญิงมา จนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามในการปรากฏตัวตนของหญิงรักหญิงในประวัติศาสตร์ การกล่าวถึง เรื่องราวและความสัมพันธ์ของหญิงรักหญิงในด้านหนึ่งก็ได้สะท้อนถึงการมีตัวตนและการมีเพศวิถีที่ นอกเหนือจากรักต่างเพศของสังคมไทย แต่ในอีกด้านหนึ่งการกล่าวถึงหญิงรักหญิงในแต่ละช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ก็สะท้อนถึงระบบความคิดและความเชื่อของสังคมในช่วงเวลานั้น ๆ ที่มีต่อ เพศวิถีของหญิงรักหญิงด้วยว่าในแต่ละช่วงเวลาของประวัติศาสตร์มีการให้ความหมายและตัดสิน ให้คุณค่ากับเพศวิถีของหญิงรักหญิงอย่างไร

Rosalind Morris (1994) ได้กล่าวถึงตำนานผีล้านนาเก่าแก่ว่าด้วยเรื่องจักรวาลวิทยา ตามคติพุทธศาสนาเรื่องปฐมมูลมูลี่ว่า ได้มีการกล่าวถึงการสร้างมนุษย์สามคนแรกของโลก ซึ่ง ประกอบด้วย ผู้หญิง ผู้ชายและกะเทย โดยทั้งสามเพศมีสถานะเท่าเทียมกันทางสังคม กะเทยไม่ได้ หมายความว่าเจาจะถึงผู้ชายหรือผู้หญิงที่มีลักษณะตรงข้ามกับสรีระทางเพศของตน หรือเป็นบุคคลรัก เพศเดียวกัน แต่หมายถึงเพศสภาพอีกเพศหนึ่งซึ่งดำรงอยู่ในระบบการแบ่งเพศแบบของไทย (วิลาสินี พิพิธกุล, ผู้แปล, 2547, น. 97-101) และเพศยังหมายถึงการกำหนดแบบแผนปฏิบัติตาม สถานภาพ เช่น การกำหนดสถานภาพของเพศทางโลกและทางธรรมตามความหมายพุทธศาสนา หรือที่เรียกว่าเพศมรารวาสกับเพศบรรพชิต ซึ่งในเพศมรารวาสนั้นหมายความว่าถึงทุกเพศที่ไม่ได้ถือ บวชเป็นเพศบรรพชิต

⁶ สรุปรจากการไปร่วม sit in ในวิชาสัมมนาสดรกับการเมือง (การเมืองของเพศสภาพ และเพศวิถี – Politic of gender and Sexuality) บรรยายโดย รศ.ดร.ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2549 ห้อง ร.404

ช่วงก่อนความทันสมัยจะเข้ามาสู่สังคมไทย หญิงรักหญิงในบางสถานะเท่านั้นที่ถือเป็นความผิดหรือเป็นสิ่งต้องห้าม

จากหลักฐานในประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาตอนต้น กฎมณเฑียรบาลมาตรา 124 ระบุเกี่ยวกับความผิด “อนึ่งนางสนมกำนัลที่คบผู้หญิงหนึ่งกันทำดูชายเป็นชู้เมียกัน ให้ลงโทษด้วยลดหนึ่ง 50 ที่คักคอประจานรอบพระราชวัง ที่หนึ่งให้เอาเป็นชาวสดี⁷ ที่หนึ่งให้แก่พระเจ้าลูกเธอหลานเธอ” กฎมณเฑียรบาลกล่าวถึงการกระทำที่ถือเป็นความผิดของนางสนมกำนัลข้อหนึ่งคือ การมีพฤติกรรมทางเพศระหว่างผู้หญิง (กิตติศักดิ์ ปกติ, 2526, น. 4) ในข้อนี้สามารถสันนิษฐานได้ว่า เป็นการห้ามนางสนมกำนัลมีพฤติกรรมเป็นหญิงรักหญิง ซึ่งเข้าใจว่าปกติแล้วนางสนมกำนัลถือเป็นบาทบริจาริกาของพระมหากษัตริย์ ซึ่งหมายถึงหญิงมีผัวแล้วและถือเป็นนางต้องห้าม แต่เนื่องจากในเขตพระราชฐานย่อมมีนางสนมกำนัลเป็นจำนวนมากจนถือเป็นแหล่งชุมนุมของผู้หญิง จึงได้มีการระบุเป็นกฎมณเฑียรบาลไว้ แต่ไม่ปรากฏความผิดหรือห้ามพฤติกรรมหญิงรักหญิงแก่ผู้หญิงโดยทั่วไปในสังคม

ในเพลงยาวเรื่อง หม่อมเปิดสวรรค์ใช้คำว่า “เล่นเพื่อน” หมายความว่า ความถึงผู้หญิงที่มีความสัมพันธ์ทางเพศกันแต่งโดยคุณสุวรรณสันนิษฐานว่าเมื่อราว พ.ศ. 2384-2385 หรือประมาณกว่า 150 ปีมาแล้ว มีตัวละครสำคัญคือหม่อมสุดและหม่อมช้า เป็นหม่อมห้ามในกรมพระราชวังบวรมหาดัศพลเสพ (วังหน้าและโอรสของรัชกาลที่ 3) ซึ่งสวรรคตแล้ว ต่อมาจึงมารับราชการอยู่ในพระบรมมหาราชวังที่ตำแหน่งกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพด้วยกันทั้งคู่ เนื้อหาในเพลงยาวส่วนหนึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการที่ กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ รับรู้ถึงการมีพฤติกรรมหญิงรักหญิงระหว่างหม่อมสุดและหม่อมช้า แต่ไม่ทรงถือเป็นเรื่องราวเอาความผิดแต่ประการใด เพียงแต่มีการตั้งฉายาไว้เรียกกันเท่านั้น

นายหิรัญ เรื่องฤทธิ์ ผู้อธิบายเพลงยาวหม่อมเปิดสวรรค์ยังคงกล่าวไว้ว่า หม่อมสุดนั้นทำหน้าที่เป็นเพื่อนชายของหม่อมช้า ส่วนหม่อมช้าเป็นผู้ที่ชอบไว้กริยา กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพจึงประทานนามให้ว่าเป็น หม่อมเปิด ส่วนหม่อมสุดก็ประทานชื่อให้ว่าเป็นคุณมิ่ง เนื่องจากทรงเคยเห็นหม่อมสุด เอาผ้าคลุมโปงกอบจูบ เล่นเพื่อนกับหม่อมช้า (กรมศิลปากร, 2511, น. 60-61)

การที่กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพไม่ถือสาว่าเป็นความผิดจากพฤติกรรมเล่นเพื่อนของหม่อมสุดและหม่อมช้าซึ่งเป็นนางห้าม จึงสันนิษฐานได้ว่า น่าจะมาจากกรมพระราชวังบวรมหา

⁷ สุไลพร ชลวิไล เขียนบทความเรื่อง หญิงรักหญิง : ผู้หญิงของความเป็นอื่น และกล่าวถึง ชาวสดี ว่าหมายถึงช่างปักสดีในวังหลวง (สุไลพร ชลวิไล, 2545, น. 107)

⁸ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 บาทบริจาริกา มีความหมายว่า เมีย

ศักดิ์พลเสพทรงสวรรคตแล้ว หม่อมสุดและหม่อมช้างจึงอยู่ในฐานะหญิงม่ายไร้เจ้าของ การมีพฤติกรรมเล่นเพื่อนจึงไม่มีความเข้มงวดในการเอาเป็นความผิด

นอกจากนี้การที่กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพทรงตั้งฉายาให้ว่าเป็นคุณโง่และหม่อมเปิดก็สะท้อนถึงการมองเห็นความหลากหลายของเพศวิถีที่มีอยู่ในสังคม หรือการที่นายหริดกล่าวถึงการทำหน้าที่เพื่อนชายของหม่อมห้าม สะท้อนการแสดงอัตลักษณ์ทางเพศที่มีปรากฏอยู่ ซึ่ง Morris (2003) กล่าวถึงหญิงรักหญิงในสังคมไทยว่า มีผู้หญิงแต่งกายข้ามเพศมาแล้วอย่างน้อยสองร้อยปีหรือนานกว่านั้น แต่ปรากฏหลักฐานที่เอื้อต่อการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์มีน้อยมาก ความสัมพันธ์ของหญิงรักหญิงนั้นมีข้อจำกัดทางภาษามาก เนื่องจากมักถูกทำให้เป็นความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อน หรือความสัมพันธ์ทางเพศที่เป็นการหาความสุขทางกาย (Morris, 2003 แปลโดย วิชาสินี พิพิธกุล, 2547, น. 116-117) ซึ่งเป็นการลดคุณค่าความสัมพันธ์หญิงรักหญิงลง แต่ก็ไม่ได้เชื่อมโยงว่าเป็นความผิด ต้องห้ามหรือลงโทษ

ความรู้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์อีกส่วนหนึ่งที่แสดงว่า พฤติกรรมหญิงรักหญิงคือวิถีทางเพศหนึ่งของสังคมไทยที่ไม่ได้ถูกตีตราหรือลงโทษ ได้แก่ วรรณกรรมของสุนทรภู่ ซึ่งชลดา เรืองรักษ์ลิขิต (2544) ได้อ้างถึงใน นิราศพระปฐม กล่าวถึงพฤติกรรมของหญิงรักหญิงผ่านทัศนะของสุนทรภู่ไว้ ความว่า

ที่ปลูกรักจักได้ขึ้นทุกคืนค่า	ก็เตี้ยต่ำตาฝอยกร่องกร้อยโกรน
ที่เคยขึ้นเคยรักเหมือนปลักประโคน	ก็หักโค่นขาดสูญประยูรวงศ์
ยังเหลือแต่แม่ศรีสาครอยู่	ไปสิงสู่เหินหานางสาหัสส์
จะเชิญเจ้าเท่าไรก็ไม่ลง	ให้คนทรงเสียใจมิได้เขย

ข้อความนี้ ชลดาตีความว่า แม่ศรีสาครนั้นมีรักใคร่นางสาหัสส์ ถึงขั้นหลงใหลมากขนาดไม่ยอมอยู่ห่างไกลและข้อความ “จะเชิญเจ้าเท่าไรก็ไม่ลง” แสดงว่า สุนทรภู่มิได้หมายปองนางศรีสาคร แต่นางไม่สนใจ และในอีกบทหนึ่งในเรื่องเดียวกัน สุนทรภู่ได้กล่าวถึง หญิงม่ายที่ได้มีพฤติกรรมเป็นหญิงรักหญิงไว้ ความว่า

สงสารแต่แม่ม่ายสายสวาท	นอนอนาถหนาวหน้าน้ำตาไหล
อ่านหนังสือหรือน้องจะลงใน	เสียดายใจจิตจางไม่ยืดยาว
แม้แนยอใจให้สัตย์จะนัดน้อง	ไปร่วมห้องหายหม้ายทั้งหายหนาว
นี่หลงเพื่อนเหมือนเคียวข้าวเหนียวลาว	ลืมข้าวจ้าวเจ้าประคุณที่คุ่นเคย

จากบทกลอนทั้งสองนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่าน่าจะสามารถสะท้อนถึงสถานะที่สังคมไทยในอดีตที่มองเห็นและรับรู้การอยู่ของเพศวิถีหญิงรักหญิงมาช้านานแล้ว พฤติกรรมที่กล่าวถึงไม่ได้มีการมองว่าเป็นสิ่งผิดปกติ หรือนำรังเกียจเด็ดฉันท์ อย่างไรก็ตาม ข้อสังเกตอีกประการคือ การที่

ผู้ประพันธ์เป็นชาย จึงอาจมีการเขียนผ่านมุมมองในระบบเพศตรงข้ามที่แฝงความเสียดายเอาไว้ การเปรียบเทียบการเลือกผู้หญิงด้วยกันว่าเป็นการเลือกกินข้าวเหนียวลว จึงเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่า การเล่นเพื่อนในยุคนั้นถือว่าการยอมรับความเสมอกันระหว่างพฤติกรรมเล่นเพื่อนและเล่นผัวที่ผู้หญิงจะเลือกได้ แต่ขณะเดียวกันก็ยังมองว่า เป็นพฤติกรรมชั่วครว เพราะข้าวเหนียวลวไม่น่าจะใช้ของหากินกันได้ง่ายอยู่ทุกเมื่อเชิ้อวัน

ช่วงที่รับอิทธิพลจากเรื่องความทันสมัยแบบตะวันตก: คนรักเพศเดียวกัน หญิงรักหญิงกลายเป็นพฤติกรรมต้องห้ามและมีความผิดปกติ

นับตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ถือเป็นยุคสมัยแห่งการเริ่มก่อตัวเพื่อสร้างชาติให้เกิดความทันสมัย (Modernization) และเข้มข้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เพื่อรับมือกับสถานการณ์ลัทธิล่าอาณานิคมของตะวันตก ซึ่งช่วงนี้ ราชวงศ์สยามได้เลียนแบบประเพณีของราชสำนักยุโรปและขุนนางชั้นสูง ทำให้วัฒนธรรม ประเพณีแบบตะวันตกเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมประเพณีของไทย การเข้ามาของแนวคิดที่อิงกับวิทยาศาสตร์ที่มีการอธิบายเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ แบบเหมารวมและอิทธิพลของแนวคิดแบบสารัตถนิยม (Essentialism) ได้กลายเป็นจุดก่อตัวของการกำหนดเพศสภาพเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทย เช่น การที่เครื่องแต่งกายได้กลายมาเป็นวิธีการกำหนดการแบ่งแยกอัตลักษณ์ของเพศสภาพแบบแบ่งขั้ว (binary opposition) (Morris 2003 แปลโดย วิลาสินี พิพิฏกุล, 2547, น. 123-124) การกำหนดความเป็นหญิงชายแบบเหมารวมและตายตัวตามลักษณะทางกาย (biology) และให้หญิงรักหญิงถูกอธิบายในลักษณะที่เป็นผิดปกติทางพันธุกรรมที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด และถูกมองว่าเป็นพวกจิตวิปริต ผิดปกติทางเพศ (จริยวรรณ จันทร์แดง, ณรัตน์ สมสวัสดิ์ และ สุขพาวรรณิต, 2546, น. 357)

ในช่วงที่รับอิทธิพลจากเรื่องการสร้างความทันสมัยแบบตะวันตกพฤติกรรม “เล่นเพื่อน” จึงกลายเป็นสิ่งต้องคอยตรวจตราดูแลสำหรับเจ้านายในวัง มีการออกพระราชหัตถเลขา พระบรมราชโองาพในการพระราชทานเงินพระเจ้าลูกยาเธอ ข้อความหนึ่งระบุว่า “อย่าเล่นเพื่อนกับใครเลย มีผัวมีเถิด” ซึ่งการมีพระราชหัตถเลขาฯ กำกับสั่งพระเจ้าหลานเธอฯ ทั้งหลายห้ามไม่ให้เล่นเพื่อน (กิตติศักดิ์ ปรกติ, 2526, น. 6) ที่เกิดขึ้น สะท้อนให้เห็นว่า หญิงรักหญิงได้ถูกกำหนดให้เป็นพฤติกรรมต้องห้ามเพื่งเกิดขึ้นภายหลังที่อารยธรรมแบบตะวันตกพยายามเข้ามามีอิทธิพลต่อการสร้างความเป็นอารยะในสังคมไทย ซึ่งเข้ามาพร้อมกับแนวคิดระบบผัวเดียวเมียเดียว ที่สร้างคุณค่าของผู้หญิงไว้กับการรักษานวลสงวนตัว รักเดียวใจเดียว ผู้หญิงถูกกำหนดบทบาทให้ทำหน้าที่เมียและแม่บ้าน คอยดูแลรับใช้สามีและลูกโดยบอกว่า เป็นภาระหน้าที่ตามธรรมชาติ (สมชาย ชินนาค 2541, น. 41-42)

ในสมัยรัชกาลที่ 5 พุทธิกกรรมทางเพศบางประการถูกควบคุมจากรัฐ มีการออกกฎหมายเพื่อปรับปรุงประเทศให้มีความทันสมัย ใน พ.ศ. 2441 (ร.ศ. 118) มีการออกพระราชกำหนดลักษณะข่มขืนล่อลวงประเวณี และมีบทลงโทษเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดธรรมดาโลกย์ มีโทษจำคุกตั้งแต่ 10 ปีลงมา กฎหมายดังกล่าวเป็นการนำหลักการกระทำผิดของ Sodomy ในแบบของฝรั่งเศสมาใช้ และต่อมามีการแก้ไขให้เป็นกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 เรียกใหม่ว่า ความผิดฐานข่มขืนธรรมดาตามนุษย์ ซึ่งลดบทลงโทษลงเป็นต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามเดือนขึ้นไปจนถึงสามปี และปรับตั้งแต่ห้าสิบบาทขึ้นไปจนถึงห้าร้อยบาทด้วย ถือว่า เป็นกฎหมายบังคับใช้ควบคุมพฤติกรรมและท่วงท่าทางเพศของประชาชนในประเทศเป็นครั้งแรก

นักกฎหมายยุคนั้นให้เหตุผลว่า การกระทำความผิดดังกล่าวเป็นการล่วงละเมิดจริยธรรมของบ้านเมือง หรือทำให้เสียชื่อเสียงอันควรโดยไร้ประโยชน์ เหตุผลดังกล่าวข้าพเจ้ามองว่า เป็นการมองเรื่องเพศเจาะจงไปเพื่อการสืบพันธุ์เท่านั้น ซึ่งเดิมสังคมไทยยอมรับความหลากหลายในเพศวิถีของคนมากกว่าการสืบพันธุ์ กฎหมายนี้ได้ทำให้เรื่องเพศของประชาชนถูกควบคุมและกลายเป็นเครื่องมือที่ใช้เพื่อสร้างชาติ ซึ่งท้ายที่สุด เมื่อมีการจัดทำประมวลกฎหมายอาญารุ่นใหม่ คณะกรรมการร่างกฎหมายจึงมีมติยกเลิกความผิดฐานนี้ ในปี พ.ศ. 2499 เพราะเห็นว่า ไม่ค่อยมีคดีเกิดขึ้นและหากมีไว้จะเป็นการเสื่อมเสียเกียรติยศของประเทศชาติ (กิตติศักดิ์ ปรกติ, 2526, น. 94)

ในเรื่องความสัมพันธ์ในชีวิตคู่ ในสังคมไทยแต่เดิมถือเอาการอยู่กินร่วมกันเป็นหลัก และยอมรับกันโดยทั่วไป แต่หลังการมีอิทธิพลจากแนวคิดของนักกฎหมายฝรั่งเศสในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงรัชกาลที่ 8 จากงานของหลุยส์ ดูปาร์ต (1922 ไพโรจน์ กัมพูสิริ, ผู้แปล, 2533, น. 94 -95) เรื่องสถานะของหญิงมีสามีในสังคมไทยสะท้อนการมองกฎหมายเดิมไทยว่าโบราณระบบผัวเดียวหลายเมียไม่รองรับสิทธิสตรี และเสนอให้มีระบบแบบผัวเดียวเมียเดียว มีระบบการจดทะเบียนสมรส ผู้หญิงจึงมีสถานะเป็นเมียและแม่ในสถาบันครอบครัวที่รัฐรับรอง แนวคิดดังกล่าวทำให้ชีวิตคู่ของคนรักเพศเดียวกันหรือหญิงรักหญิง ต้องอยู่นอกระบบความสัมพันธ์ที่ยอมรับ และกลายเป็นสิ่งบันทอนสถาบันครอบครัว เมื่อประกอบกับอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ จิตเวชศาสตร์และการแพทย์ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 ที่มองว่า คนรักเพศเดียวกันเป็นความผิดปกติทางเพศ ถือว่าเป็นอาการป่วยทางจิตใจและเป็นสิ่งที่ผิดไปจากธรรมชาติที่มนุษย์

⁹Sodomy เป็นคำอยู่ในคัมภีร์ไบเบิล เป็นคำที่หมายถึง การมีกิจกรรมทางเพศที่ทำลายกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมทางคริสต์ศาสนา กิจกรรมทางเพศเหล่านี้ได้แก่ การมีเพศสัมพันธ์ทางทวารหนัก การมีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกัน การมีเพศสัมพันธ์กับสัตว์ ในบางครั้งยังหมายถึง การมีเพศสัมพันธ์ทางปาก และการสำเร็จความใคร่ด้วยตัวเองอีกด้วย (อ้างถึงใน สุไลพร ชลวิไล, 2545, น. 99)

พึงกระทำ เป็นพฤติกรรมที่ผู้กระทำสมควรได้รับการดำเนินหรือลงโทษจากสังคม (ทศพร มณีศรีขำ, 2545, น. 25) ก็ยังทำให้คนรักเพศเดียวกัน ได้กลายเป็นสิ่งที่สังคมถือว่าเป็นสิ่งแปลกแยก แยกปละม จนปัจจุบัน

จะเห็นได้เรื่องราวของหญิงรักหญิงในแต่ละช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ต่างก็สะท้อนแง่มุมที่มีต่อการมองหรือการตัดสินความสัมพันธ์หญิงรักหญิงว่าถูกต้อง เหมาะสมหรือต้องห้ามแตกต่างกันไปตามสถานะ และบริบทของสังคมแต่ละช่วง ดังนั้น การให้ความหมายต่อหญิงรักหญิงจึงไม่มีความแน่นอน หรือตายตัวว่าเป็นพฤติกรรม ผิดปกติ หรือต้องห้ามไปตลอดขณะที่ตัวตนและเพศวิถีของหญิงรักหญิงก็ยังดำเนินต่อไปภายใต้สังคมที่แปรเปลี่ยนวิธีคิดไปได้หลากหลาย ซึ่งการกำหนดกรอบควบคุมพฤติกรรมและเพศวิถีของคน เราจะเห็นได้ว่า มักถูกผู้มีอำนาจในสังคมเป็นผู้กำหนดภายใต้เงื่อนไขและความเชื่อที่ปรับเปลี่ยนไปด้วยเช่นกัน แต่ขาดซึ่งเสียงสะท้อนจากคนที่รักเพศเดียวกัน ที่จะบอกเล่าเรื่องราว อารมณ์ ความรู้สึกต่อวิถีชีวิต วิถีทางเพศของตัวเอง

เรื่องราวที่มาจากเสียงของหญิงรักหญิง จึงมีความสำคัญที่จะสะท้อนตัวตน การให้ความหมาย จากประสบการณ์การใช้ชีวิตของตัวเอง ให้เป็นอีกบันทึกหนึ่งในประวัติศาสตร์ที่มาจากตัวของหญิงรักหญิงเอง ว่าภายใต้บริบททางสังคมที่แปรเปลี่ยนไปอย่างไร หญิงรักหญิงก็ยังคงเป็นเพศวิถีที่มีตัวตนและดำรงอยู่เสมอในทุกสังคม แม้ในสังคมที่ยอมรับความสัมพันธ์แบบรักต่างเพศเป็นรูปแบบที่ชอบธรรมเท่านั้นก็ตาม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภายใต้กระแสการพัฒนาของปัจจุบันที่ขยายตัวและการขยายโอกาสทางการศึกษาเรียนรู้ ประกอบกับการรับรองแนวคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากขึ้นไปพร้อม ๆ กับความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์ การแพทย์และการพัฒนาสังคมเข้าสู่ระบบทุนนิยมและบริโภคนิยม ส่งผลให้คนเข้าสู่การเป็นสังคมเมืองมากขึ้น และพลเมืองทางสังคมมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น ทำให้คนรักเพศเดียวกันเริ่มมีพื้นที่ในการแสดงตัวตนมากขึ้น จากการศึกษางานวิชาการที่สำคัญ มีการกล่าวถึงประเด็นของการมีชีวิตคู่ของหญิงรักหญิง และการสร้างพื้นที่ให้กับคนรักเพศเดียวกันในการให้ความหมายกับตนเองและเพศวิถีซึ่งมีผลงานที่เป็นฐานความรู้ที่สำคัญดังนี้

การศึกษาเรื่อง “กระบวนการพัฒนาและอรรถาธิบายของหญิงรักร่วมเพศ” ของชลธิชา ศาลิคุป (2532) ซึ่งศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาตัวตนของผู้หญิงที่เป็นทอมและดี้ งานนี้กล่าวถึงการพัฒนาตัวตนของหญิงรักหญิงที่เริ่มจากการสงสัยเกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึกของตน

จนนำมาสู่การยอมรับว่ารักคนเพศเดียวกัน โดย “ทอม” จะพัฒนาเข้าสู่การนิยามตนเองว่าเป็น ทอม ซึ่งมีลักษณะต่างจากผู้หญิงทั่วไปแต่ดีซึ่งเป็นคู่รักของทอมจะคงความเป็นผู้หญิงเหมือนทั่วไป งานวิจัยชิ้นนี้ถือเป็นงานแรก ๆ ที่มีการอธิบายถึงตัวตนของหญิงรักหญิง และไม่มองว่าเป็นความผิดปกติ แต่ยังมีลักษณะเป็นการให้ภาพของคนที่เป็นทอมหรือดีในลักษณะที่หยุดนิ่งและตายตัวเกินไป

การศึกษา เรื่อง “ความเป็นเอกลักษณ์ทางสังคมของดีและกลยุทธ์การใช้ชีวิตประจำวันของผู้หญิงที่มีคู่รักเป็นทอม” ของ มานิตตา ขาญไชย (2546) พบว่าดีคือผู้หญิงซึ่งมีลักษณะไม่แตกต่างจากผู้หญิงทั่วไป แต่การมีคู่รักเป็น “ทอม” ทำให้ดีต้องใช้ชีวิตเหมือนอยู่ในโลกสองโลก คือโลกของคนรักเพศเดียวกันที่เป็นวัฒนธรรมย่อยและโลกของรักต่างเพศอันเป็นบรรทัดฐานทางสังคม ทำให้ผู้หญิงที่มีคู่รักเป็น “ทอม” ต้องผสมผสานการใช้ชีวิตให้กลมกลืน ทั้งเรื่องการปกปิดหรือเปิดเผยตัวเอง

การศึกษาเรื่อง ความเป็นชายและอัตลักษณ์ทอมในประเทศไทย: น หญิงรักหญิงในประเทศไทย (“Masculinity and Tom Identity in Thailand.” Lesbians/Lesbianism in Thailand) ของ Megan Sinnott (2003) พบว่า อัตลักษณ์ทอมนั้นเกิดจากการผสมกลมกลืนระหว่างการรับและปฏิเสธลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงที่เป็นไปตามบรรทัดฐานสังคม โดยทอมจะเลือกลักษณะบางอย่างของความเป็นชายมาใช้ เช่น การแสดงออกถึงความเข้มแข็ง แต่ปฏิเสธความสัมพันธ์ทางเพศกับผู้ชาย ขณะเดียวกันก็เลือกรับเอาความเป็นหญิงบางอย่างมาใช้ เช่น การเป็นผู้เอาใจใส่กับความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น เป็นต้น ดังนั้นการมองบทบาทของทอม-ดีจึงไม่สามารถตัดสินได้ว่าเป็นการเลียนแบบความสัมพันธ์ต่างเพศ

การศึกษาเรื่อง “ตัวตนในเรื่องเล่า: การต่อรองทางอัตลักษณ์ของหญิงรักหญิง” ของ สุไลพร ชลวิไล (2545) ศึกษาพบว่า ตัวตนของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ นั้นเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ แต่กระจัดกระจายเลื่อนไหลไปมา ตามกาลเวลาและสถานการณ์ ตลอดจนผู้คนแวดล้อม การกำหนดอัตลักษณ์ทางเพศให้เป็นเพียงอัตลักษณ์เดียวจึงเป็นเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่กีดกันคนที่แตกต่างออกไปเป็นคนอื่นโดยปริยาย ทั้ง ๆ ที่ตัวตนเองก็เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น

การศึกษาเรื่อง “คู่กับคน: อำนาจและการต่อต้านขัดขึ้น” ของ สายพิน ศุภทรมงคล (2543) ช่วงหนึ่งของการศึกษากลุ่มหญิงในเรือนจำทัณฑสถานหญิงกลางได้สะท้อนรูปแบบความสัมพันธ์หญิงรักหญิงในเรือนจำ ว่าเป็นความสัมพันธ์ที่จำลองรูปแบบความสัมพันธ์ของรักต่างเพศจากโลกภายนอกมาไว้ในเรือนจำหญิง มีการนิยามสามี-ภรรยา การสวมบทบาททอมและแมน โดยทอมหรือหญิงที่รักเพศเดียวกันมาก่อนเข้าเรือนจำ แมนคือหญิงที่เคยมีสามีแต่เมื่อมาอยู่ในเรือนจำได้เลียนแบบพฤติกรรมของชาย ความสัมพันธ์ของหญิงรักหญิงในเรือนจำถูกอธิบายว่า เป็นการใช้ชีวิตโดยปราศจากการควบคุมจากบรรทัดฐานของสังคม

การศึกษาเรื่อง "วิถีชีวิต วิถีรู้ ขบวนการประชาชนร่วมสมัย" โดย กฤตยา อาชวนิจกุล และ กนกวรรณ ธรรมวรรณ (2545) ส่วนหนึ่งของการศึกษาเรื่องขบวนการหญิงรักหญิงในประเทศไทย ได้กล่าวถึง การทำงานของกลุ่มอาจารย์ที่ตอบจดหมายกับหญิงรักหญิงที่ประสบปัญหาในชีวิตคู่ พบว่า เมื่อมีคู่ หญิงรักหญิงบางคนพยายามหาทางแยกตัวออกมาจากบ้านเพื่อปกปิดเรื่องนี้ บางคนต้องมีชีวิตคู่กับคนรักโดยไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ การมีชีวิตคู่ของหญิงรักหญิงจึงเปรียบเสมือนการมีโลกอีกโลกหนึ่งซึ่งมีเพียงตนและคนรักเท่านั้นที่ยอมรับและมีความเข้าใจซึ่งกันและกันมากที่สุด

การศึกษาเรื่อง สามเพศสี่รัศและสี่เพศวิถี: การปรับโฉมใหม่ของวาทกรรมเพศสภาพ และเพศวิถีในยุคสังคมไทยร่วมสมัย (Three sexes and four sexualities: redressing the discourse on gender and sexuality in contemporary Thailand) โดย Rosalind Morris (1994) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ของหญิงรักหญิงนั้นมีข้อจำกัดทางภาษาในลักษณะที่ถูกกดทับและกลั่นกรองในวาทกรรมของไทยให้เป็นภาพตัวแทนหลักที่มีแนวโน้มจะถูกปฏิเสธด้วยการทำให้เป็นเพียงเรื่องความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อน ทั้ง ๆ ที่ความสัมพันธ์นี้มีส่วนของความเสนหาอยู่ด้วย แต่หญิงรักหญิงถูกมองว่าไม่มีศักยภาพจะเล่นบทบาทนี้ ความสัมพันธ์ของหญิงรักหญิงจึงถูกลดคุณค่ามาเป็นเรื่องความสุขทางกายมากกว่า เช่น การใช้คำว่า เล่นเพื่อน จะไม่ถูกมองว่าเป็นแฟน มอริสมองว่า มันคือสิ่งสะท้อนว่าความสัมพันธ์ทางเพศของหญิงรักหญิงจะไม่มีวันได้รับการยอมรับให้มีหน้าที่และความรับผิดชอบทางสังคมนอกเหนือไปจากความเป็นเมียและการมีลูก การก่อตัวทางสรีระภายนอกที่ชัดเจนว่าขัดกับบรรทัดฐานสังคมจึงเป็นตัวต่อต้านที่จะถูกปฏิเสธจากระบบกระแสหลักเสมอ ทำให้หญิงรักหญิงต้องหลบซ่อนอยู่ในความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อนเพื่อจะหายไปจากพื้นที่การเป็นคนรักเพศเดียวกันหรือรักต่างเพศ

การศึกษาเรื่อง "อำนาจและการขัดขืน: ชายรักชายในสังคมที่ความสัมพันธ์ต่างเพศเป็นใหญ่" ของ สุธรรม ธรรมรงค์วิทย์ (2548) ศึกษาชีวิตของชายรักชาย 3 คน ภายใต้สังคมที่ยอมรับเฉพาะความสัมพันธ์รักต่างเพศ พบว่า กลไกควบคุมที่สำคัญในชีวิตพวกเขาไม่ได้เกิดจากการต่อต้านโดยการกระทำรุนแรงทางตรง แต่คือการที่ชายรักชายเองรับเอาทัศนคติในแง่ลบที่มีต่อคนรักเพศเดียวกันมานิยามตัวตน และตนเองได้กลายเป็นผู้กำกับ ควบคุมตนเอง อย่างไรก็ตาม ภายใต้การกำกับควบคุมนั้น พวกเขาเองก็มีการต่อต้านและขัดขืนต่ออำนาจระบบความเชื่อนั้นด้วยในรูปแบบต่าง ๆ จนทำให้เขาสามารถสร้างพื้นที่ให้กับวิถีทางเพศตัวเองได้

การศึกษาเรื่อง "หญิงรักหญิง: สิ่งมีชีวิตที่ไม่มีชื่อและปราศจากตัวตน" ("Introduction: 'How can There Be Names For What Does Not Exist?'") ของ Cynthia Rothschild. (2000) ศึกษาถึง การรณรงค์เรื่องสิทธิของคนรักเพศเดียวกันและการต่อต้านใน 3 ประเทศคือ เคนยา ตูนิเซีย และสหรัฐอเมริกา ได้กล่าวถึงเพศวิถีของผู้หญิงว่า ถูกตั้งกฎเกณฑ์และควบคุมในหลายสังคมและ

วัฒนธรรมทั่วโลก โดยรัฐคือผู้กระทำ กฎเกณฑ์นั้นอาจถูกสร้างโดยอ้างเหตุผลจากหลายแหล่ง หลายสถาบัน โดยมีครอบครัวซึ่งถือเป็นอาณาบริเวณส่วนตัวเป็นผู้กำหนดบทบาท มีสถาบันต่าง ๆ ทำงานร่วมกันเพื่อควบคุมเพศวิถี การพูดถึงความสัมพันธ์หญิงรักหญิงเป็นสิ่งที่เสี่ยงและต้องอาศัยความกล้าหาญอย่างยิ่ง เพราะเมื่อใดที่มีการพูดถึงเรื่องเพศหรือมีการรวมตัวกันก็จะถูกกล่าวว่าเป็นพวกวิปริต หญิงรักหญิงจึงเป็นเสมือนสิ่งที่ไม่มีชื่อ และปราศจากตัวตน

ในการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับชีวิตคู่ การศึกษาเรื่อง “วิถีชีวิตและชีวิตครอบครัวของหญิงรักหญิง” ของมัทนา เซตมี (2539) เป็นการศึกษาที่สะท้อนถึงอุดมการณ์ครอบครัวว่ามีผลกระทบต่อนักหญิงรักหญิงทั้งในแง่การกำหนดทัศนคติและวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละคน รวมถึงการใช้ชีวิตคู่อย่างมาก ครอบครัวมีส่วนสำคัญในการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ที่หลากหลายของหญิงรักหญิง ซึ่งอาจมีทั้งที่แยกตัวและไม่ได้แยกตัวมาอยู่ด้วยกันตามลำพัง รูปแบบความสัมพันธ์นี้อาจจะมีความกว่าการเป็นคู่ ทอม-ดี้ การศึกษานี้จึงเปิดมิติความหลากหลายในคู่ของหญิงรักหญิง ส่วนงานศึกษาเรื่อง ประสบการณ์และชีวิตคู่ของหญิงรักหญิงที่ออกแบบเองในสังคมไทย จะมีส่วนคล้ายในแง่ของความสนใจถึงเรื่องราวในชีวิตคู่แต่จะให้ความสำคัญกับเรื่องการให้ความหมายต่อตัวเองและทางเลือก รวมถึงการต่อรองของหญิงรักหญิงที่มีในพื้นที่ต่าง ๆ และเน้นศึกษาเฉพาะในคู่ที่มีโอกาสใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน

งานวิชาการที่ผ่านมาได้สะท้อนถึงสถานะของคนรักเพศเดียวกันได้ว่า ภายใต้ระบบสังคมแบบชายเป็นใหญ่ที่ยกย่องรักต่างเพศ ทำให้การมีอยู่และการมีคู่ของหญิงรักหญิงหรือคนรักเพศเดียวกันก็ไม่อาจปลอดภัยไปจากอำนาจของการควบคุมในอุดมการณ์หลักของสังคมไปได้ ทำให้ความสัมพันธ์ของหญิงรักหญิง หรือคนรักเพศเดียวกัน ต้องวางสถานะอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ที่หลากหลาย เช่น เป็นความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อน เป็นสิ่งที่ไม่มีความหมาย เป็นสิ่งที่ต้องปกปิด การที่ผู้ใดจะกล้าเปิดเผยหรือยอมรับตัวเองว่าเป็นคนรักเพศเดียวกัน ล้วนต้องเผชิญกับความขัดแย้งในหลายระดับ และเสี่ยงต่อการถูกต่อต้านจากระบบความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

ฉะนั้นในการศึกษาเรื่อง ประสบการณ์ ชีวิตคู่ของหญิงรักหญิงที่ออกแบบเองในสังคมไทยนี้ ก็อาจจะไม่ได้แตกต่างจากงานชิ้นอื่น ๆ มากนัก ในแง่ของการนำเสนอประเด็นปัญหาที่คนรักเพศเดียวกันถูกกดทับหรือทำให้เป็นคนอื่น การศึกษานี้จะทำให้เราเห็นว่า มนุษย์แต่ละคนต่างมีพลัง และมีความสามารถในการจะขัดขึ้นและต่อรองกับระบบอำนาจในสังคมได้ รวมถึงมีสามารถในการสร้างพื้นที่ความชอบธรรมให้สิ่งตนที่เลือกได้เสมอ แม้ที่จริงแล้ว สังคมนั้นเต็มไปด้วยผู้คนที่หลากหลาย การกำหนดกรอบคุณค่าและกติกาว่าสิ่งใดถูกต้องหรือชอบธรรมจึงเป็นเรื่องของการสร้างระบบอำนาจ และหากระบบนั้นเต็มไปด้วยความยึดมั่นตายตัว คับแคบ ก็หลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องมีการต่อต้าน ขัดขึ้นและการช่วงชิงการให้ความหมายอยู่ตลอดเวลา